فەیلییەکان لە ژێر چنگی بەعسیزمدا.. مەنسوڕ ناجی

فەیلییەکان گروپێکی چەپێنراوی دینی و نەتەوەیی ناو مێژووی پڕ لەشەڕ و شۆڕی عێڕاقن. ململانێی شوناس و جەنگی تائیفی خوێناوی عێڕاق کۆڕانەکانی ئەم گروپە دیاریکراوەی ناو کوردەکانیشی هاڕی. جەنگی عێڕاق -ئێران لە هەشتاکانی سەتەی ڕابردوو زیاتر و زیاتر دەرگای بەسەر ئەم تەسفیە حسابیە کردەوە کە پاشخانەکەی لە ئایدۆلۆژیای بەعسیزم خۆی حەشاردابوو، ئەم پاکتاوە کە بەشێکی زۆری نەتەوە ناعەڕەبەکانی گرتەوە بەشێوەیەکی دڕندانەش کوردو بەدیاری کراوی گروپێکی بچوکی نێو کوردەکانی گرتەوە کە فەیلییەکان بوون.
لە بەرواری ١٠ نیسانی ساڵی ١٩٨٠ حکومەتی عێڕاق بڕیاری ژمارە(٦٦٦)ی دەرکرد، کە تێیدا جەختی لەوە دەکردەوە (ئەگەر کەسێک ناسنامەی عێڕاقی نەبێ دەبێ ڕەوانەی ئێران بکرێ) ئەمەش جۆرێک لە شەرعیەتدان بوو بە قەڵاچۆ کردنی فەیلییەکان. فەیلی بوون دواجار تاوان بوو، یەکەم لەبەر ئەوەی کوردبوون و دووەم لەبەر ئەوەی لەڕووی مەزهەبیەوە سەر بەئێران بوون، واتا شیعە بوون.
لەسەروبەندی کەمپینی ئەنفالدا کە کوردەکانی گرتەوە فەیلییەکان دوچاری لەسێدارەدان و ئاوارەبوون و کوشتن بوونەوە. فاشیزمی سەدام دەبابەیەک بوو جەستەی هەموو ئەوانەی دەهاڕی کە لەدەرەوەی سیستەمە سیاسی- نەتەوەییەکەی عەڕەب بوون. ترسناکی فاشیزمی سەدام لەوەدا بوو شەرعیەتێکی ڕەهای دابوو بەم پاکتاوە، دروشمەکانی یەکێتی عەڕەب و شەری عەرەب لەسەر حسابی تیرۆرکردنی ئەو کەمە نەتەوە و دینییانە بوو نەک جەنگی ئەمریکا و ئیسرائیل.
سەدام بە گەڕان بەدوای ئەم ئەنفال و جینۆسایدە، شەرعیەتە ئەخلاقییەکەی لە ئایدۆلۆژیای بەعسیزم وەرگرتبوو، ئەوانەی لەدەرەوەی پڕۆژەی عروبە بوبن تابوری ئێران یان بە موخەریب ناوزەند دەکران، دەبوو بە تەواوی سڕبکرێن.
ئەم جەنگە بەتەنیا لەڕووی فیزیکییەوە دەست پێنەکرابوو، بگرە لەڕووی کلتوریی و سڕینەوەی زمانیشەوە بەشێوەیەکی چڕ پێشخرابوو، خوێندن و قسەکردن بەزمانی دەرەوەی عەڕەب وەک کوشتنی زمانی عەڕەب تەماشا دەکرا. لەلایەکی ترەوە ئەم شەڕە ڕەهەندێکی تاکتیکیشی هەبوو بەوەی قوڵکردنەوەی دابەشکاری بوو لەنێو کوردەکان کە جیاوازی مەزهەبیان هەبوو، ناسیۆنالیزمی عەڕەب، سەروەری خۆی لە لەناوبردنی گەلانی ناعەڕەب دەبینییەوە هەم بە تیرۆری ڕەوانیان هەم بەتیرۆری

شوناسیان.

فاشیزمی سەدام لەسەر بنەمای کوشتنی زمان و شوناسی دەرەوەی عەڕەب بوو، هەموو ئیشکردنەکە بۆ سڕینەوەی دوژمنێک بوو کە کەلێنی دەخستە ناو ستراکتۆری ئایدۆلۆژیای بەعسیزمەوە. نازیزم و بەعسیزم لە قوڵایدا هەمان سیستم بوون لەڕووی دینامیکیەتی کارکردنەوە، بەڵام سەدام جیاوازتر لە هیتلەر توانی دوو جۆر کوورە دروست بکات بۆ تواندنەوەی فەیلیەکان، یەکەمیان؛ بۆ سوتاندنی جەستەیان، دووەمیان؛ سوتاندنی مێژوو و بیرەوەریان. کاریگەریەکە بەجۆرێکە لەدوای پرۆسەی ئازادی عڕاقیشەوە ئەم گروپە نەیانتوانیوە بەتەواوی مومارەسەی کلتوری و زمانەوانی خۆیان هەبێت.

نوسەری کورد “بەختیار عەلی” بەڕۆمانێک ئاوڕێکی جددیی لەم دووجۆرە هۆڵۆکۆستەی فەیلیەکان داوەتەوە، ڕۆمانی بەندەر فەیلی کۆی ڕەهەندەکانی فاشیزمی سەدامی ل□ بەریەک دەرهێناوە کە بەسەر جەستەی ئایدیاڵی فەیلیەکان پیادەکرا،

بەندەر فەیلی کە منداڵێکە هەر لەزینداندا لەدایک دەبێت و دوای چەندین ساڵ ئازاد دەبێت نمونەیەکی بەرجەستەی مێژووی فەیلیەکانە، لەدایکبوونی بەندەر لەزینداندا میتافۆرە بۆ ئەو ڕاستیەی کە(هەر لە بناغەدا فەیلیەکان لەناو فەزای زینداندا ژیان مەسرەف دەکەن) ڕۆمانەکە بەتەواوی ئاوڕی لەهەردووك ڕەهەندی هۆڵۆکۆست داوەتەوە بەوەی تاکە تاوانی بەندەر کە لەزیندان□ ب□ریتییە لە فەیلیبوونەکەی.

کێشەی کەمینە لەسەر ئاستی دونیادا کێشەیەکی جددیە، بەڵام ئەوەی لەعێڕاقدا بەسەر ئەم گروپە دینی و ئیتنیە هات کەم وێنە بووە.

فاشیزمی سەدام هەمیشە وەک مەترسیێکی ئەبەدی سەیری کوردو بەدیاریکراوی فەیلیەکانی کردوە.

سەدام هەمیشە وەک منداڵەکانی ساتۆرن نیگای فەیلیەکانی کردوە، ساتۆرن هەموو منداڵەکانی دەخوات تا ڕۆژێک نەبنە مایەی مەترسی بۆ سیستەمە داخراو و ئیلاهیەکەی. هەموو سیستمێک بۆ ئەوەی بژیت پێویستی بەدروستکردنی دوژمنە. نازیزم لەقوڵاییدا هەستی بە چاڵێک و خەرەندێکی مێژوویی دەکرد. بۆ ئەوەی لە ڕووی سایکۆلۆجیەوە بەرگەی ئەو کەلێنە بگرێت هۆکاری کەلێنەکەی خستە ئەستۆی جولەکە، واتا ئەوە جولەکەیە بەربەستە لەسەر کەمالیەتی من.

بەبڕوای “ئەریک فڕۆم” کڕۆکی دیکتاتۆریەت ترسنۆکیە. واتا ترس لەهەبوونی شەبەق و کەلێن وادەکات بۆ دوژمنێک بگەڕێین تا لەڕێیەوە ناتەواویەکانی ناوەوەمان بەرگە بگرین و بیخەینە ئەستۆی ئەویتری دوژمنەوە. سەدام و سیستمەکەی بەهەمان فۆڕم بۆ دوژمنێکی نادیار

دەگەڕا تا لەڕێی فەیلییەکانەوە توانی بەبونبەستی بگەیەنێت. ئەوە منی عەرەب نیم کە خاوەن کەلەنم بەڵکو ئەوە کورد یاخود فەیلییەکانن بونەتە هۆکاری ئەم ناتەواوییە.
فەیلییەکان لەدوای پرۆسەی ئازادیشەوە نەیان توانیوە بگەنە فەزایەکی دیموکرات و ئازاد، ئەوان تائێستاش وەک کەمینەیەکی خنکاوی ناو داهاتوەکی نادیار ژیان بەسەر دەکەن. دیارە ئەمە بە ئەزیدی و کەمینەکانی تریش ڕاستە. دیموکراتیەتی دوای سەدام پیادەکردنی جۆرێکی تری فاشیزمە بەکەرستەو ئەدەواتی نەرمتر. ئەوەی دوای ٢٠٠٣ هاتەتە ئاراوە هیچ نیە جگەلە دیکتاتۆریەت، بەڵام لەڕێگەی هەڵبژاردنەوە دیکتاتۆر دیاری دەکرێت. تا ئێستاش عەقڵیەتی شۆڤینی و پان عەرەبیزم مەئوای سیاسەتی عێراقی جێنەهێشتوە، تائێستاش فەیلییەکان مامەڵە لەگەڵ نادیاردا دەکەن، فەیلییەکان سزادراون بەوەی نەزانن بەیانی چی ڕوودەدات.

ماڵک فلەربایە لەکتێبی(دیموکراتی یان سەرمایەداری)، ڕستەیەکی سەرنج ڕاکێشی هەیە کە گومان دەخاتەسەر کۆی سیستەمی دیموکراسی لە دونیای وڵاتانی سێیەم، فلەربایە دەڵێت" دیموکراتی هەر ئەوە نیە پەرلەمان و دەسەڵاتی دادوەری زامن بکات، بەڵکو پێویستە داهاتووش بە هاوڵاتیان مسۆگەر بکات". واتا هێشتنەوەی هاوڵاتی لەنێو ئەگەر و تەگەری ئەوەی کەی دەمرین فۆڕمێکی یەک جار توندی دیکتاتۆریەتە. مەترسی ونبوونی سبەی مەترسیەکی جددیە ڕووبەڕووی فەیلییەکان بەتەوەلەدونیای دوای سەدامەوە.
لەکۆتایدا دەتوانین بڵێین سەدام یەک ڕووداو نیە دژ بە فەیلییەکان بەڵکو دوو ڕوداو و دوو قۆناغە، سەردەمی سەدام و دوای سەدام. فاشیزمی سەدام بەجۆرێک دەستی دایە پاکتاوی کوردەکان کە ئەستەمە درۆکانی دیموکراسی ئەو برینە چارە بکەن.
فەیلییەکان ئایکۆنی ئاشکراکردنی فاشیزمن لە عێراقی سەدام حوسەیندا. بۆئەوەی ئەو مێژووە شیکار بکرێت پێویستمان بەزیاد لە چەندین فۆڕمی ئیشکردنە لەسەر ئاستی سیاسی و کولتوری و مێژوویمان.

مەنسوڕ ناجی

سەرچاوەکان:
١- بەختیار علی، بەندەر فەیلی، ٢٠٢٣
٢-فاتیح عبداللە شوانی، جینۆسایدی بێدەنگی کوردانی فەیلی، چاوی کورد، ٨/٢/٢٠٢٣ ، https://chawykurd.com/

٣-ئەحمەد کەرکوکی، کوردانی فەیلی ناسنامەی نەتەوەییەکی مافخوراو، ANF News, ، ٢٣/٣/٢٠٢٠ ، https://anfsorani.com

٤- دکتۆر ناجح گ□و□پی، جینۆسایدی کوردی فەیلی، kurdpa ، ١٥/خاکەلێوە/٢٧١٦، https://kurdpa.net/so/new

٥ــ مارک فلێربایێ ، سەرمایەداری یان دیموکراتی، وەرگێڕانی ئیسماعیل کوردێ، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاوێر ٢٠١٨.

٦-ئێریک فرۆم، بەناوی ژیانەوە، وەرگێران: ئازاد بەرزنجی، دەزگای چاپ سەردەم،